

Parlamentariska nämnden

Tid: 2023-06-08 kl:09:00

Plats: Sal R, Regionens hus

Ärenden

- 1 Upprop och val av protokollsjusterare
- 2 Fastställande av dagordning
- 3 Anmälningsärenden
- 4 Anmälan av delegationsbeslut
- 5 Åtterrappport från presidiet
- 6 Aktuell information
- 7 Regler och vägledning gällande jäv
- 8 Tolkning av arvodesregler
- 9 Omvärldsbevakning – politisk organisation
- 10 Övrigt

Kallade*Ordinarie ledamöter*

Henrik Tvarnö (S) Ordf.
Mats Antonsson (KD) vice ordf.
Bertil Nilsson (M)
Martin Nedergaard-Hansen (BA)
Jonna Andreasen-Fälth (SD)
Bengt Petersson (C)
Magnus Thelin (L)
Elisabeth Töre (V)

Tjänstemän

Jane Ydman, regiondirektör
ekonomidirektör
Siw Kullberg, kanslidirektör
Birgitta Bergqvist, HR-strateg
Linda Byman, nämndsekreterare

För kännedom*Ersättare*

Cristina Nichta (S)
Per Högberg (KD)
Anders Gustafson (M)
Malin Ramlöv (BA)
Samuel Godrén (SD)
Leif Andersson (C)
Stefan Björk (L)
Bengt-Ove Eriksson (V)

Regionråd

Rachel De Basso (S)
Thomas Gustafsson (S)
Tommie Ekered (M)
Kerstin Hammar (M)
Martin Nedergaard-Hansen (BA)
Håkan Karlsson Nyborg (SD)
Maria Frisk (KD)
Per Eriksson (C)
Jimmy Ekström (L)
Mikael Ekvall (V)

Sammanställning av anmälningsärenden Parlamentariska nämnden 2023-06-08

Ärendetyp	Ärenderubrik
Protokoll	<ul style="list-style-type: none">• Protokoll Parlamentariska nämnden 2023-03-14
Inkomna handlingar	
Utgående skrivelser	
Regeringsbeslut	
Cirkulär från SKR	<ul style="list-style-type: none">• SKR Politisk organisation i kommuner och regioner
Beslut från SKR	
Övrigt	

Presidium - Parlamentariska nämnden §§ 10-19

Tid: 2023-05-22 kl. 13:00

Plats: Digitalt

§ 15

Tolkning av arvodesregler

Beslut

Parlamentariska nämndens presidium

- Ger nämnden i uppdrag att inkomma med inspel och medskick över gällande arvodesregler.

Sammanfattning

Regionfullmäktige fastställde 2021-10-05 arvodesregler för den politiska organisationen. En översyn av gällande arvodesreglerna föreslås.

Beslutsunderlag

- RJL 2021/857 Arvodesregler för förtroendevalda inom Region Jönköpings län

Beslutet skickas till

Parlamentariska nämnden

Beslutets antal sidor

1

Arvodesregler för förtroendevalda inom Region Jönköpings län

Tillämpningsområde

Dessa bestämmelser gäller för förtroendevalda inom Region Jönköpings län som avses i 4:e kapitlet, Kommunallagen (KL) (SFS 2017:725).

Med förtroendevalda menas:

- Ledamöter och ersättare i regionfullmäktige, fullmäktigeberedningar, nämnder, delegationer, styrelser, revisorer och deras ersättare.

Bestämmelser gäller även:

- Ledamöter i beredningsgrupper, temporära utskott och intressentsammansatta organ som utsetts i enlighet med regionens regler samt de som i övrigt är valda av regionen och som inte får ersättning på annat sätt.

Bestämmelserna angående de ekonomiska förmånerna återfinns i KL 4 kapitlet, §§ 12-18.

Förtroendeuppdrag inom Region Jönköpings län som tillsammans arvoderas 40 % eller mer är att betrakta som betydande del av heltid i arvodesreglementet. Arvodering av uppdrag sker i relation till ett grundbelopp och ska årligen 1 januari justeras utifrån snittlöneökning för anställda i Region Jönköpings län (särskilda satsningar ej inkluderade). Parlamentariska nämnden fastställer grundbeloppet.

De förtroendevaldas pensionsförmåner regleras i särskilt reglemente.

Parti som är representerat i regionfullmäktige får ersättning via partianslag till exempel gruppadministratör, utbildning etc. Partiet ansvarar för uppdragets innehåll och arbetsledning.

Parti som innehar post/er som helarvoderat regionråd erhåller 40 % av grundarvodet som gruppadministratör.

Tolkning

Parlamentariska nämnden ansvarar för tolkningar och tillämpningsanvisningar samt gör mindre ändringar och tillägg avseende dessa bestämmelser. Parlamentariska nämnden är tillika pensionsmyndighet enligt pensionsreglementet OPF-KL. Föreskrifter om parlamentariska nämndens arbetsformer vid

fullgörandet av dessa beslutsfunktioner finns i "Arbetsordning för styrelse, nämnder, beredningar och delegationer i Region Jönköpings län. Vid beslut i sådana ärenden gäller i tillämpliga delar kommunallagens bestämmelser om nämnder.

Årsarvode

Förtroendevald med uppdrag enligt bilaga 1 har rätt till årsarvode med angivna belopp och som utbetalas månadsvis.

Parti som är representerat i regionfullmäktige får ersättning till partiföreträdare genom tilldelning av regionråd. Helarvoderat regionråd erhåller 100 % av grundbelopp.

Parti som ej erhåller helarvoderat regionråd erhåller delarvoderat regionråd på 60 % av grundbelopp, oavsett antalet mandat i regionfullmäktige.

Om delarvoderat regionråd är vice ordförande i en av de tre större nämnderna utgår ytterligare 10 % av grundbelopp.

Respektive parti utser gruppleddare, oberoende av ovan nämnda. Ersättning utgår ej till uppdrag som gruppleddare.

Årsarvode, sammanträdesarvode och förlorad arbetsinkomst för en förtroendevald kan per kalenderår sammanlagt inte överstiga 85 % av grundarvodet för regionråd. Partigruppen ansvarar för bevakning av detta vid fördelning av uppdrag.

Årsarvode utgår från den dag som anges i regionfullmäktiges beslut. Årsarvode utbetalas 12 månader om året.

Årsarvodet för förtroendevald enligt ovan är avsett som ersättning för de arbetsuppgifter som ligger inom uppdraget. Arbetsuppgifter som anses ingå och täcks av årsarvode är bland annat:

För samtliga ovan nämnda ingår:

- Inläsning av handlingar
- Närvara vid sammanträden (+ ev sammanträdesarvode enl kap 5)
- Kontakter med allmänhet och press
- Rutinmässigt informera sig om förvaltningens arbete. Samråd och kontakter med verksamhetsledningar, besök i verksamheter för information.
- Avstämning med företrädare för partiet/partigrupper

För förtroendevalda ledamöter med presidieuppdrag ingår även:

- Samråd och kontakter i frågor som berör nämndens/styrelsens frågor
- Representera nämnden/styrelsen vid t ex invigningar, gratifikationsfestligheter, avtackningar, premiärer och motsvarande

- Genomgång och beredning av ärenden med sekreteraren, föredragande eller annan anställd i anledning av sammanträde, förrättning eller dylikt
- Fatta beslut i ärenden som nämnden delegerat, påskrift av handling eller liknande

Frånvaro

Om förtroendevald, som har rätt att få årsarvode, avgår under löpande mandatperiod ska arvodet fördelas mellan den avgående och efterträdaren i förhållande till den tid dessa haft sitt uppdrag.

Förtroendevald med årsarvode över 2 % som av andra skäl än sjukdom inte kan fullgöra sitt uppdrag, helt eller delvis, överstigande 30 dagar anmäler detta snarast till parlamentariska nämnden som har att bedöma eventuell reduktion av arvodet samt i förekommande fall överförande till annan person.

Förtroendevald med årsarvode som ej närvarar på sammanträden 3 månader i följd utan giltigt förfall, mister rätt till fast arvodering. Gruppledare/gruppadministratör ansvarar för uppföljning av arvodering.

Sjukdom

För förtroendevald med årsarvode under 40 % utgår årsarvodet vid sjukdom oförminskat i 30 kalenderdagar. För återstående sjukskrivningstid utgår enbart arvode för uppdrag som ledamot i regionfullmäktige. Vid längre sammanhängande sjukskrivningstid (3 mån) görs ett ställningstagande av parlamentarisk nämnd om arvodet som ledamot i regionfullmäktige ska föras över till utsedd ersättare. Partiet gör anmälan till parlamentariska nämnden för beslut om omfördelning av arvode. Förtroendevald som är arbetsoförmögen och inte kan utföra sitt uppdrag ska anmäla detta första dagen till Försäkringskassan, arvodeshandläggare och till sin gruppledare/gruppadministratör.

För förtroendevald med uppdrag som uppgår till 40 % eller mer tillämpas sjuklönelagens och kollektivavtal för anställda, Allmänna bestämmelsers regler, dag 1 karensdag, dag 2-14 utgår 80 % av arvodet och dag 15 – 90 utgår 10 % av arvodet, därefter inget arvode. Från och med dag 15 svarar Försäkringskassan för sjukpenning enligt gällande lagstiftning. Förtroendevald med månadsarvode överstigande 66,67 % av basbeloppet och som därmed överskrider Försäkringskassans högsta belopp för kalenderdagsberäknad sjukpenning, erhåller skillnaden mellan högsta sjukpenning och 77,6% av arvodesbortfallet.

Föräldraledighet

För förtroendevald som uppbär årsarvode som uppgår till 40 % eller mer tillämpas ersättningsregler enligt kollektivavtalet Allmänna bestämmelser.

Förtroendevald anmäler ledighet till försäkringskassan, löneenheten och gruppledare. Vid föräldraledighet överstigande 3 månader gör partiet anmälan till parlamentariska nämnden för beslut om omfördelning av arvode.

Semesterledighet

Förtroendevald omfattas inte i sitt uppdrag av semesterlagen. Förtroendevald med uppdrag på 40 % eller mer ska dock, med bibehållet arvode, beredas en motsvarande semesterledighet under 5 veckor per år. Sådan ledighet får inte sparas över ett årsskifte. För ledighet krävs ingen ansökan.

Sammanträdesarvode

Ledamöter som inte uppbär årsarvode som uppgår till 40 % eller mer erhåller sammanträdesarvode för:

- Sammanträde med organ den förtroendevalde tillhör om det förs protokoll eller likvärdiga anteckningar.
- Förrättning när en särskild inbjudan/kallelse finns.
- Förrättning om beslut är taget i nämnden eller av nämnden utsedd beslutsdelegat.
- Överläggningar, avstämningar med företrädare för andra nämnder och styrelser i regionen och med externa organisationer och myndigheter och partsammansatta organ.
- Varje parti får årligen ett anslag för gruppmöten mm. Inom ramen för detta kan sammanträdesarvode utbetalas men varje parti beslutar själv om hur och när sammanträdesarvodena kan användas.
- Gruppmöte med nämnd.

För ledamot med arvodering 100 % (heltid som regionråd) utgår ingen extra ersättning, (undantaget reseersättning) gäller såväl direkta som indirekta uppdrag för Region Jönköpings län.

För ledamot med årsarvodering 50-85% utgår ingen ersättning för sammanträden, såväl direkta som indirekta för region Jönköpings län, ej heller ersättning för förlorad arbetsinkomst. Reseersättning utgår enligt reglemente.

För ledamot med årsarvodering 40-49% utgår ingen ersättning för sammanträden med nämnden, beredning eller uppdrag kopplade till nämnduppdraget, ej heller för förlorad arbetsinkomst. Reseersättning utgår enligt reglemente. Uppdrag utanför nämndens ansvarsområden utgår sammanträdesersättning enligt reglemente - dock ej förlorad arbetsinkomst.

För ledamot med årsarvode 4-39% utgår ingen ersättning för sammanträde med nämnd, beredning eller uppdrag kopplade till nämnduppdraget. För uppdrag därutöver utgår sammanträdesersättning enligt reglemente. Förlorad arbetsinkomst ersätts vid samtliga tillfällen. Reseersättning enligt reglemente.

För ledamot i regionfullmäktige utgår ersättning med 2 % förutom sammanträdesersättning, förlorad arbetsinkomst och reseersättning enligt reglemente.

För ledamot i regionstyrelse och följande nämnder, FS, TIM, ANA, utgår ersättning med 1% samt sammanträdesersättning, förlorad arbetsinkomst och reseersättning enligt reglemente.

För tjänstgörande ersättare i regionfullmäktige, utgår sammanträdesersättning, förlorad arbetsinkomst och reseersättning enligt reglemente.

Sammanträdestid överstigande 3 timmar ersätts med 1,25% av grundbeloppet. Sammanträdestid upp till 3 timmar ersätts med 0,63 % av grundbeloppet.

Kurs, konferens, studiebesök och övriga sammanträden ersätts med 0,63 % av grundbeloppet.

Vid kurser och konferenser gäller alltid att respektive nämnd/styrelse ska ha beslutat om deltagande. Detta gäller även vid konferenser i utlandet.

Förtroendevald som behöver resdag, för att delta i sammanträde påföljande dag, får inget sammanträdesarvode för resdagen.

Endast ett sammanträdesarvode kan utgå per dag.

Förlorad arbetsinkomst

Allmänt

Förtroendevald som tagit ledigt för att fullgöra förtroendeuppdrag för Region Jönköpings län har rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst enligt nedanstående bestämmelser. Grunden för rätten till ersättning är att den förtroendevalde har ett faktiskt löneavdrag kopplat till ledigheten för politiskt uppdrag i Region Jönköpings län.

Begränsningar

Ersättning för förlorad arbetsinkomst gäller inte förtroendevald som genomför uppdragen på heltid eller betydande del av heltid (40 procent).

Varje ansökan om ersättning vid partiell ledighet för politiskt uppdrag i Region Jönköpings län prövas av parlamentariska nämnden.

Högsta ersättning per timma är 1/165 av grundbeloppet och dock högst 85% av grundbeloppet per månad. Belopp utöver detta prövas av parlamentariska nämndens presidium.

Rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst upphör då den förtroendevalde fyllt angiven ålder enligt 32a§ LAS. Förlorad arbetsinkomst över pensionsåldern hanteras av parlamentariska nämndens presidium.

Kompletterande regler

Den förtroendevalde är skyldig att på begäran styrka den förlorade arbetsinkomsten. I annat fall blir den förtroendevalde återbetalningsskyldig om ersättning hunnit betalas ut.

Ersättning betalas inte ut för tid för inläsning av handlingar enligt KL 4 kap § 11. Rörliga prestationsersättningar från anställning ersätts inte.

Då förtroendevald begärt ledigt och förrättningen/sammanträdet blir inställd eller flyttat med kort varsel (<14 dagar) utan att den förtroendevalde har möjlighet att ta tillbaka sin ledighetsansökan äger då rätt till ersättning för förlorad arbetsförtjänst.

Anställda

För anställda är grunden för ersättningens storlek, inkomstuppgifter som är styrka av arbetsgivaren.

- Nämndhantering, lönesystem Heroma

Ersättning för resa och förlorad arbetsinkomst begärs på närvarolista där den förtroendevalde signerar sin begäran. Ersättning bygger på förinlämnade uppgifter om antal km bostad-Rosenlund och/eller styrkt inkomst från ordinarie arbetsgivare. (Blanketter: Intyg för ersättning av resa RJL 5121, Inkomstintyg RJL 5000) Förlorad arbetsinkomst betalas ut med belopp motsvarande heldag (8 timmar). Vid kortare möten anges begärda antal timmar under anmärkning på närvarolistan. Omräkning av månadslön till timlön sker genom att månadslön divideras med 165, vilket motsvarar en genomsnittlig ersättning per timma.

Det åligger den förtroendevalda att ha anmält aktuella uppgifter för ersättning, retroaktiv justering av belopp kan inte ske.

Som anställd räknas även den som driver egen verksamhet i form av aktiebolag. För anställd i eget aktiebolag ska inkomsten styrkas av lönespecifikation, revisor eller liknande.

Digitala sammanträden med närvarolista

Nämndsekreterare/Ordförande/Gruppledare kryssar i närvaro och intygar genom att underteckna närvarolistan. Eftersom den förtroendevalde inte fysiskt är på mötet och kan signera sin begäran om ersättning, ersätts inkomstförlust efter att intyg över löneavdrag har skickats till löneenheten. Intyget märks med vilket möte det avser.

- Blankett ”Ersättning till förtroendevalda, RJL 1222”

Används då närvarolista för ersättning via Nämndhantering saknas (ex. konferens, övernattningsmöten i organ utanför RJLs organisation). Förinlämnade uppgifter gäller inte då reseräkning används, intyg över eventuell inkomstförlust ska bifogas.

Om förtroendevald med skiftgång/schemalagd arbetstid visar, med intyg från arbetsgivaren, att arbetsinkomst förlorats med mer än 8 timmar utgår ersättning även för denna tid. Vad gäller nattarbete ersätter Region Jönköpings län inkomstförlust som uppstår i och med att förtroendevald måste avstå från att arbeta natt före och/eller efter förrättning i Region Jönköpings län.

Förtroendevald som är timavlönad kan inte göra anspråk på ersättning för förlorad arbetsinkomst för arbetspass som inte bokats p.g.a. politiskt uppdrag. Endast faktisk ekonomisk förlust vid schemalagd arbetstid eller i förväg inbokade arbetspass medger rätt till ersättning.

Om en förtroendevald själv reglerar sin arbetstid/arbetsschema som anställd så att uppdraget utförs på ledig tid och därför inte föranleder något löneavdrag, har inte heller rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Har den förtroendevalde ett uppdrag på ledig tid (uttag av flexledighet, semester m.m.) har man inte rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst. Det innebär också att en förtroendevald som byter arbetspass för att få ledig tid, när man har ett uppdrag i Regionen, inte har rätt till ersättning för förlorad arbetsinkomst.

Egenföretagare

Med egenföretagare avses person som innehar F-skattsedel. Även för egen företagare gäller att grunden för rätten till ersättning är att den förtroendevalde faktiskt gör en inkomstförlust. Bedrivs företaget på annan tid så att inkomstförlust ej uppstår, äger förtroendevald ej rätt till ersättning för förlorad arbetsförtjänst.

1. Förtroendevald som är egen företagare ska inkomma med ansökan senast den 30 juni. Grund för beslut baseras på uppgifter om överskott/inkomst av näringsverksamhet. Beslutet gäller dock längst t o m 30 juni nästkommande år.
2. Förtroendevald som är egen företagare och söker ersättning enligt schablon ska årligen i januari inkomma med ansökan om ersättning för förlorad arbetsinkomst. Beslut gäller kalenderår om inte förändringar sker. Schablonersättning per timma: $1/165$ av grundbeloppet x 40%.

Omräkning av inkomst till timlön sker genom att årsinkomsten divideras med 1 980, vilket motsvarar en genomsnittlig ersättning per timma.

Parlamentariska nämnden prövar rätten i varje enskild ansökan. Den förtroendevalde ska använda blankett "Ersättning för förlorad arbetsinkomst för egen företagare, RJL 5138" och bifoga efterfrågade bilagor. Retroaktiv ersättning utbetalas inte och har ersättning begärts enligt schablonen kan den förtroendevalde inte i efterhand begära högre ersättning.

Övriga

Med arbetsinkomst likställs i detta sammanhang arbetsmarknads-, socialförsäkringsbaserade ersättningar och andra ersättningar eller bidrag som reduceras till följd av förtroendeuppdrag. I de fall den förtroendevalde har arbetslöshetsersättning, sjukpenning eller föräldrapenning utgår ersättning med det belopp den förtroendevalde går miste om på grund av sitt uppdrag. Begärt belopp styrks med intyg eller motsvarande från ansvarig kassa. För Försäkringskassans godkännande av fullgörande av uppdrag under pågående sjukskrivning ansvarar den förtroendevalde.

Det är inte möjligt att begära förlorad arbetsinkomst från annat politiskt uppdrag.

Kommentarer

Med betydande del av heltid ska enligt förarbetena till KL förstås uppdrag med en tjänstgöringsgrad omfattande 40 procent av heltid eller mer. I proposition 1982/83:97 s 24-25 (om de förtroendevaldas arbetsförutsättningar etc.) sägs att när förtroendevald har flera deltidsuppdrag där vart och ett av uppdragen understiger 40 procent men där den sammanlagda tjänstgöringsgraden omfattar 40 procent av heltid eller mer ska dessa förtroendevalda inte ersättas för förlorad arbetsförtjänst. Med sammanlagd tjänstgöringsgrad ska förstås sammanlagd fast tjänstgöringsgrad. Denna beräknas genom att den förtroendevaldes procentuella årsarvoden för olika uppdrag inom Region Jönköpings län läggs samman.

VD för företag bedöms i normalfallet vara anställd och ska då uppvisa inkomstuppgift från företaget.

I vissa fall kan VD i fåmansbolag bedömas utifrån reglerna om egenföretagare. Detta t.ex. då VD tillika är huvudägare och att bolaget endast har ett fåtal anställda. Dessa bedömningar görs av parlamentariska nämnden.

Förlorad semesterförmån

Förtroendevald som tagit tjänstledigt för att fullgöra förtroendeuppdrag för Regionen i så stor omfattning att tjänstledigheten minskar antalet betalda semesterdagar är berättigad till ersättning för den förlorade semesterförmånen. En förtroendevald som är helt ledig från sin tjänst och därmed inte får någon lön från sin arbetsgivare har inte rätt till ersättning för förlorad semesterförmån för tid då man är ledig. Detsamma gäller för en förtroendevald som tagit partiell och generell tjänstledighet.

För ersättning krävs begäran från den förtroendevalde samt intyg från arbetsgivaren som styrker storleken av den förlorade förmånen. Blankett ”Intyg om förlorad semesterförmån, RJL 5001”

Kostnadsersättningar

Barntillsyn

Kostnader för barntillsyn (för barn under 12 år) som uppkommer under tid som den förtroendevalde fullgör sitt uppdrag har rätt till ersättning. Detta gäller dock inte förtroendevalda som fullgör uppdragen på 40 % eller mer. Ersättning utgår

inte till familjemedlemmar som svarar för barnpassning, om vårdnadsbidrag utbetalas och inte heller för tid då ordinarie barnomsorg hade kunnat utnyttjas. Ersättningen gäller oavsett om enskild person med A-skatt, företag eller enskild med F-skattsedel anlitas.

Ett schablonbelopp – oberoende av antal barn – utges med 0,15 % av grundbeloppet per timma efter det att kostnaden uppstått och endast i samband med att sammanträdesarvode betalas ut.

Yrkande om ersättning görs på blankett ”Ersättning till Förtroendevalda, RJL 1222” under ”Övriga ersättningar”. Notera under ”Anmärkning” att begäran avser barn tillsyn. Ersättningen är skattepliktig.

Kostnadsersättning för vård av person med funktionsnedsättning

Ersättning betalas för kostnader som föranletts av uppdraget vid vård och tillsyn av person med funktionsnedsättning som vistas i den förtroendevaldes bostad. Ersättning utgår inte för vård eller tillsyn utförd av familjemedlem. Ersättning enligt punkt 7.1

7.1-7.2 gäller ej förtroendevald som fullgör uppdrag på heltid eller betydande del av heltid.

Utbetalning

Arvode och andra kostnadsersättningar utbetalas den 27:e i månaden. Begäran om ersättning ska inlämnas månaden efter att förrättningen har ägt rum, eller snarast efter att eventuella intyg/bilagor finns tillgängliga. Begäran om ersättning som härrör sig till mer än ett år tillbaka i tiden ersätts inte.

Försäkringar

TFA-KL – I uppdrag på 40 % eller mer omfattas man av trygghetsförsäkring vid arbetsskada.

I samband med förrättning omfattas samtliga förtroendevalda.

GL-F - tjänstegrupplivförsäkring för förtroendevalda på heltid. Finns motsvarande försäkring hos annan uppdragsgivare eller arbetsgivare utgår ersättning enbart från en försäkring.

Tjänstereseförsäkring – Försäkringar omfattar: Resgods – allrisk, Ansvarsförsäkring, Rättsskyddsförsäkring, Överfallsförsäkring samt ersättning för kostnader vid sjukdom och olycksfall

Pension, avgångsersättning, livränta, omställning m. m.

De förtroendevaldas pensions- och avgångsförmåner regleras i särskilt reglemente som har antagits av regionfullmäktige, enligt rekommendation av Sveriges kommuner och regioner, SKR.

Förtroendevald som under tiden 2003 – 2014 innehaft uppdrag på 40 % eller mer tillhör pensionsreglemente PBF. Övriga förtroendevalda tillhör pensions- och omställningsreglemente OPF-KL.

PBF

Enligt PBF (Bestämmelser om pension och avgångsersättning för förtroendevalda) från 1 januari 2003 har förtroendevald med årsarvoden på

betydande del av heltid (40 % eller mer) och som fyllt 50 år rätt till visstidspension när uppdraget upphör.

Vid tillämpningen av dessa regler undantas 2 prisbasbelopp från inkomstsamordningen, vilket innebär att en förtroendevald har rätt att utan avdrag på pensionen få ersättning/lön från regionen, kommun, privat arbetsgivare eller eget företag med upp till 2 prisbasbelopp per år.

Förtroendevald som avgår från sitt uppdrag före 50 års ålder kan ha rätt till avgångsersättning och livränta efter 65 års ålder.

Den förtroendevalde måste ansöka om att få visstidspension, avgångsersättning och livränta utbetald. Ansökan kan göras tidigast 4 månader före pensionstillfället eller senast inom 2 år från pensionstillfället.

För fullständiga villkor se antaget pensionsreglemente.

OPF-KL

Förtroendevald som tillhör reglemente OPF har om man innehar ett uppdrag på heltid eller betydande del av heltid (40 %) och lämnar sitt uppdrag efter minst ett år rätt till ekonomiskt omställningsstöd. Lämnar den förtroendevalde uppdraget efter minst fyra år har han/hon dessutom rätt till aktiva omställningsinsatser. Den förtroendevalde måste ansöka om omställningsstöd till parlamentariska nämnden.

Pensionsförmånerna omfattar avgiftsbestämd ålderspension, sjukpension, efterlevandeskydd och familjeskydd.

Avsättning, beräknad på arvoden, sker till avgiftsbestämd pension oavsett nivå på uppdraget. I underlaget ska inte ingå det som betalas ut som ekonomisk ersättning för förlorad arbetsinkomst och inte heller traktamente och kostnadsersättningar. Pensionsavgiften är 4,5 % på ersättningar upp till och med 7,5 inkomstbasbelopp. På ersättningar där utöver är nivån 30 % intill dess att den förtroendevalde har uppnått övre ålder enligt 32a § LAS. Därefter är avgiften 4,5 % på hela den pensionsgrundande inkomsten.

Pensionsavgiften avsätts senast 31 mars följande år till en pensionsbehållning.

Understiger beloppet 1,5 % av årets inkomstbasbelopp utbetalas avgiften kontant. Utbetalning av pensionsbehållningen sker efter ansökan från den förtroendevalde och tidigast från den tidpunkt Allmän pension kan utbetalas.

Tolkning av reglemente och beslut om enskild förtroendevalds pension fattas av parlamentariska nämnden.

För fullständiga villkor se antaget pensionsreglemente.

Kompensation för förlust av tjänstepension enligt Kommunallagen

Regionen betalar kontant ut 4,5 % av summan av den förtroendevaldes ersättningar för förlorad arbetsinkomst på grund av förtroendeuppdraget. Grunden för rätten till ersättning är att den förtroendevalde i sin anställning fått en lägre pensionsavsättning. Ansökan görs av förtroendevald genom att avtalstillhörighet och förlust styrks av ordinarie arbetsgivare inför varje mandatperiod och vid förändring på blankett ”Inkomstintyg-förtroendevald” (RJL5000).

Förtroendevald som är egen företagare eller fri yrkesutövare och som på ett godtagbart sätt kan styrka att pensionsförlust till tjänstepension gjorts (ex. pensionsutredning, intyg från pensionskassa) skall erhålla kompensation för förlusten genom utbetalning direkt till den förtroendevalde. Yrkande om ersättning skall framställas i samband med pensionering eller senast två år därefter.

Vad gäller ersättning för förlorade tjänstepensionsförmåner i övrigt prövar parlamentariska nämnden frågan i varje enskilt fall.

Resersättningar, traktamente och övriga förmåner

Enligt arvodesreglerna sker utbetalning av ersättningar på grundval av undertecknad reseräkning alternativt ersätts resa via nämndhantering/närvarolista på Region Jönköpings län egna möten och genom att i förväg lämna in intyg över färdsträcka.

Resersättning beviljas för resa mellan ordinarie bostad och förrättningsställe eller mellan tjänsteställe och förrättningsställe. För förtroendevald med kontor i regionkansliet utgör kansliområdet tjänsteställe. Ersättning utges inte för resor från bostad till tjänsteställe. För övriga förtroendevalda räknas ordinarie bostad som tjänsteställe.

Ersättning utbetalas enligt gällande kollektivavtal för anställda, BIA och TRAKT T.

Helarvoderat regionråd åläggs att använda förmånsbil. (Gäller inte delarvoderat regionråd).

För samtliga förtroendevalda ska skatteavdrag för kostförmån göras vid alla tillfällen där gemensam lunch och/eller middag betalas av Region Jönköpings län. Avdraget gäller oavsett deltagande i lunchen/middag.

Beslut om vilka tekniska hjälpmedel som förtroendevald behöver, för att fullgöra sitt uppdrag, fattas av regionstyrelsen.

Övriga reseutlägg i samband med förrättning (parkering, bussbiljett, tågbiljett) ska styrkas med kvitto/biljett.

Kommentar:

Enligt Region Jönköpings läns riktlinjer för resor och möten, bör förtroendevalda i möjligaste mån använda sig av kollektiva transportmedel vid tjänsteresor. Förtroendevalda har också möjlighet att boka de poolbilar, kanslicyklar som finns att tillgå.

Bilaga 1 Arvodering av uppdrag

Regionkommunen har 6 helarvoderade regionråd varav 4 tillsätts av majoriteten och 2 av oppositionen. Helarvoderat regionråd väljs av regionfullmäktige.

Parti som inte erhåller helarvoderat regionråd erhåller delarvoderat regionråd på 60 % av grundbelopp, oavsett antalet mandat i regionfullmäktige.

Delarvoderat regionråd väljs av regionfullmäktige.

Arvodering av uppdrag sker i relation till ett grundbelopp och ska årligen 1 januari justeras utifrån snittlöneökning för anställda i Region Jönköpings län (särskilda satsningar inte inkluderade). Parlamentariska nämnden fastställer grundbeloppet. För regionråd som är regionstyrelsens ordförande har 110 %, övriga helarvoderade regionråd 100 % av grundbelopp.

Ledamot med sammanlagda arvoderade uppdrag på 40 % eller mer har skyldighet att vid varje ny mandatperiod och när förändringar sker lämna uppgifter om arvoderade sidouppdrag utanför regionens egen verksamhet. Anmälan görs till den parlamentariska nämnden på särskild blankett.

Den procentuella beräkningen avser **arvodering**, inte arbetstid. Arbetstiden är oregerad, så kallad förtroendearbetstid.

Nämnd/ Uppdrag	%	Antal ledamöter och ersättare samt kommentarer
Regionfullmäktige Ordförande 1:e vice ordförande 2:e vice ordförande Ledamöter	20 10 10 2	81 ledamöter + ersättare Utgår till ledamöter med uppdrag understigande 40 %
Regionstyrelsen Ordförande 1:e vice ordförande 2:e vice ordförande Ledamot	110 100 100 1	15 ledamöter och 15 ersättare* Helarvoderat regionråd Helarvoderat regionråd Helarvoderat regionråd Utgår till ledamöter med uppdrag till och med 39%
Regionstyrelsen AU Ordförande Ledamot	11	5 ledamöter + 5 ersättare Helarvoderat regionråd Gäller ej för helarvoderat regionråd
Upphandlingsdelegation Ordförande		5 ledamöter Hel- eller delarvoderat regionråd
Personaldelegation Ordförande		5 ledamöter Hel- eller delarvoderat regionråd
Nämnd för Folkhälsa och sjukvård Ordförande 1:e vice ordförande 2:e vice ordförande	100 40 40	15 ledamöter och 15 ersättare* Regionråd Regionråd eller 40 % av grundbelopp. För delarvoderat regionråd+10 % Regionråd eller 40 % av grundbelopp. För delarvoderat

Ledamot	1	regionråd+10 % Utgår till ledamöter med uppdrag till och med 39 %
Nämnd för Trafik, infrastruktur och miljö		15 ledamöter och 15 ersättare*
Ordförande	100	Regionråd
1:e vice ordförande	40	Regionråd eller 40 % av grundbelopp. För delarvoderat regionråd+10 %
2:e vice ordförande	40	Regionråd eller 40 % av grundbelopp. För delarvoderat regionråd+10 %
Ledamot	1	Utgår till ledamöter med uppdrag till och med 39 %
Nämnd för Arbetsmarknad, näringsliv, attraktivitet		15 ledamöter och 15 ersättare*
Ordförande	100	Regionråd
1:e vice ordförande	40	Regionråd eller 40 % av grundbelopp. För delarvoderat regionråd+10 %
2:e vice ordförande	40	Regionråd eller 40 % av grundbelopp. För delarvoderat regionråd+10 %
Ledamot	1	Utgår till ledamöter med uppdrag till och med 39 %
Kulturrutskott		7 ledamöter
Ordförande	5	
Revisorer		Minst en ledamot per parti
Ordförande	16	
Vice ordförande	14	
Revisorer	11	
Valberedning		Minst en ledamot och en ersättare per parti
Ordförande	0	
Vice ordförande	0	
Parlamentarisk nämnd		Minst en ledamot och en ersättare per parti
Ordförande	9	
Vice ordförande	5	
Patientnämnd		5 ledamöter och 5 ersättare
Ordförande	16	
Vice ordförande	11	
Gruppadministratör		Parti som innehar post/er som

		<p>helarvoderat regionråd erhåller 40 % för gruppadministratör.</p> <p>Samtliga partier som är representerat i regionfullmäktige får ersättning via partianslag till gruppadministratör.</p> <p>För ovanstående gäller att: Partiet ansvarar för uppdragets innehåll och arbetsledning. Partiet ansvarar för tillsättning och avslut i samband med mandatperiodens utgång. Villkor för uppdraget utarbetas i samarbete med regionledningskontoret.</p>
--	--	--

Sammanträdesarvode

- Sammanträdestid överstigande 3 timmar ersätts med 1,25 % av grundbeloppet. Sammanträdestid upp till 3 timmar ersätts med 0,63 % av grundbeloppet.
- Kurs, konferens, studiebesök och övriga sammanträden ersätts med 0,63 % av grundbeloppet.

Sammanträdesarvode utgår till 1:e ersättare i styrelse/nämnder, där sådana utsetts.
*För de partier med tre eller fler mandat i styrelse/nämnd utgår sammanträdesarvodering till ytterligare en ersättare.

Ersättning utgår till fast ersättare i nämndernas presidier för FS, TIM och ANA vid ordinarie presidieledamots frånvaro.

Icke tjänstgörande ersättare i Länsrådet för funktionsnedsättningar samt Läns pensionärsrådet har närvarorätt men erhåller inte sammanträdesarvode.

Tabell: Sammanträdesarvode – begränsning

Ledamot		Begränsning i sammanträdesarvodessättning
Med årsarvode	100 %	För ledamot med arvodering 100 % (helarvoderat regionråd) utgår ingen

		extra ersättning, (undantaget reseersättning) gäller såväl direkta som indirekta uppdrag för Region Jönköpings län.
Med årsarvode	50-85 %	För ledamot med årsarvodering 50-85 % utgår ingen ersättning för sammanträden, såväl direkta som indirekta för Region Jönköpings län, ej heller ersättning för förlorad arbetsinkomst. Reseersättning utgår enligt reglemente.
Med årsarvode	40-49 %	För ledamot med årsarvodering 40-49 % utgår ingen ersättning för sammanträden med nämnden, beredning eller uppdrag kopplade till nämnduppdraget, ej heller för förlorad arbetsinkomst. Reseersättning utgår enligt reglemente. Ersättning för sammanträde i regionstyrelse och regionfullmäktige utgår enligt reglemente. Uppdrag utanför nämndens ansvarsområden utgår sammanträdesersättning enligt reglemente - dock ej förlorad arbetsinkomst.
Med årsarvode	4-39%	För ledamot med årsarvode 4-39% utgår ingen ersättning för sammanträde med nämnd, beredning eller uppdrag kopplade till nämnduppdraget För uppdrag därutöver utgår sammanträdesersättning enligt reglemente. Förlorad arbetsinkomst ersätts vid samtliga tillfällen. Reseersättning enligt reglemente.
Med årsarvode	2 %	För ledamot i regionfullmäktige utgår ersättning med 2 % samt sammanträdesersättning, förlorad

		arbetsinkomst och reseersättning enligt reglemente.
Med årsarvode	1 %	För ledamot i regionstyrelse och följande nämnder, FS, TIM, ANA, utgår ersättning med 1 % samt sammanträdesersättning, förlorad arbetsinkomst och reseersättning enligt reglemente.

Fastställt av regionfullmäktige 2021-10-05

Presidium - Parlamentariska nämnden §§ 10-19

Tid: 2023-05-22 kl. 13:00

Plats: Digitalt

§ 17

Omvärldsbevakning – politisk organisation planering

Beslut

Parlamentariska nämndens presidium föreslår

- Att nämnden påbörjar en diskussion om frågeställningar om den politiska organisationen, ärendet lyfts därefter i samtliga nämnders presidium.
- Att SKRs rapport över politisk organisation tas upp i nämnden för diskussion och framtida planering.
- SKR bjuds in till parlamentariska nämnden under hösten.

Sammanfattning

SKR-Sveriges kommuner och regioner har tagit fram en rapport över politisk organisation i kommuner och regioner.

Beslutet skickas till

Parlamentariska nämnden

Beslutets antal sidor

1

Politisk organisation i kommuner och regioner

Förord

I Sverige har vi ett decentraliserat demokratiskt system som bygger på kommuner och regioners självstyre. Lokalt självstyre innebär ett brett uppdrag och ansvar för uppgifter som rör välfärden samt lokal och regional samhällsutveckling samtidigt som väl fungerande demokratiska institutioner ska upprätthållas. Självstyrelsen utövas av beslutande politiska församlingar som utses genom allmänna val av medborgarna. Fullmäktige är det högsta beslutande organet och kommuner och regioner är skyldiga att inrätta en styrelse. Förutom styrelsen finns några obligatoriska nämnder, men utöver dessa finns en stor frihet att själva bestämma hur den politiska organisationen ska organiseras. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) ska verka för att främja en utveckling av den lokala demokratin och har under lång tid samlat in information om den lokala demokratin. SKR sprider kunskap om dess utveckling och förutsättningar när det gäller styren, förtroendevalda och politisk organisation. Under årens lopp har SKR löpande fått frågor från medlemmar om olika typer av politisk organisation och erfarenheter från kommuner som valt olika lösningar utan att ha en samlad bild av detta. SKR har i denna kartläggning undersökt vilka olika typer av politisk organisation som förekommer bland landets kommuner och regioner. Enligt rapporten har 235 svenska kommuner valt en traditionell nämndorganisation med facknämnder medan övriga 55 har valt en annan organisation där facknämnderna ersatts av styrelseutskott. Olika kommuner har valt olika varianter på samma tema, en så kallad alternativ politisk organisation.

Rapportens sammanställning beskriver olika politiska organisationer utan att värdera dess funktionalitet. Vår förhoppning är att rapporten ska inspirera till samtal om den lokala demokratis organisering. För läsare som vill ta del av forskning och utvärderingar av olika typer av nämndorganisationer innehåller rapportens avslutande del exempel på sådana rapporter.

Texten har skrivits av Bo Per Larsson, konsult och tidigare sektionschef på SKR med ansvar för bland annat demokrati, självstyrelse och statlig styrning.

Stockholm, maj 2021

Lena Langlet

Avdelningen för ekonomi och styrning

Innehåll

Bakgrund	5
Kommunernas politiska organisation	8
Politisk organisation med facknämnder	8
Regionernas politiska organisation	16
Forskning och utvärderingar av kommunernas politiska organisation	18

Bakgrund

Kommuner och regioner är demokratiska institutioner och deras politiska organisation syftar ytterst till att folkviljan ska förverkligas. Den politiska organisationen är en viktig förutsättning för att kommuner och regioner ska fullgöra sina välfärds-, utvecklings-, demokrati- och myndighetsuppdrag.

Regeringsformen innehåller vissa grundläggande bestämmelser om kommunernas och landstingens interna organisation, till exempel att den kommunala beslutanderätten utövas av valda församlingar och att det finns (bland annat) kommunala förvaltningsmyndigheter för den offentliga förvaltningen. I övrigt återfinns flertalet bestämmelser om kommunernas och regionernas politiska organ i kommunallagen.

I varje kommun och region är fullmäktige det främsta beslutande organet. Därutöver har styrelsen och övriga nämnder hand om kommunens eller regionens förvaltnings- och verkställighetsuppgifter. Dessa organ bereder ärenden som ska avgöras av fullmäktige och verkställer fullmäktiges beslut. Dessutom har nämnderna egen beslutanderätt i frågor som rör förvaltningen eller som de enligt lag eller annan författning ska ha hand om. De beslutar även i frågor som fullmäktige har delegerat till dem. Fullmäktige beslutar om nämndernas verksamhetsområden och deras inbördes förhållanden.

Kommuner och regioner är skyldiga att inrätta en styrelse. Förutom styrelsen finns några obligatoriska nämnder. Det ska finnas en valnämnd¹ i kommunerna. Om en överförmyndare inte har utsetts, ska det även finnas en överförmyndarnämnd² i varje kommun. Vidare ska det finnas en eller flera nämnder, så kallade patientnämnder, med uppgift att stödja och hjälpa patienter inom hälso- och sjukvården och tandvården³. Det ska även finnas en så kallad krisledningsnämnd för att fullgöra uppgifter under extraordinära händelser som medför

¹ 3 kap. 3 § vallagen (2005:837).

² 19 kap. 2 § föräldrabalken.

³ 1 § Lag (2017:372) om stöd vid klagomål mot hälso- och sjukvården.

allvarliga störningar i viktiga samhällsfunktioner och därför kräver skyndsamma insatser av en kommun eller ett landsting⁴. I varje kommun och region utgör också revisorer en del av den politiska organisationen.

Därutöver har kommunerna sedan 1991 en betydande frihet att utifrån lokala behov och förutsättningar själva bestämma hur nämndverksamheten ska organiseras. Fullmäktige ska tillsätta de nämnder som utöver styrelsen behövs för att fullgöra kommunens eller landstingets uppgifter. Kommuner och regioner kan dessutom samverka med andra kommuner och/eller regioner genom gemensamma nämnder och kommunalförbund.

Speciallagstiftning för olika verksamhetsområden anger att det ska finnas en eller flera nämnder som ansvarar för vissa uppgifter. Till exempel ska det enligt plan- och bygglagen finnas en byggnadsnämnd i varje kommun med vissa angivna uppgifter. Det är dock fullt möjligt att kommunstyrelsen utgör byggnadsnämnd eller att den (eller de) nämnd(er) som fullgör byggnadsnämndens uppgifter ges en annan benämning och/eller ett bredare uppdrag.

Systemet med nämnder med ett eget ansvar som dessutom leder förvaltningen för sitt ansvarsområde har flera konsekvenser. Det innebär att det finns ett relativt stort antal förtroendevalda och att dessa kan skaffa sig goda insikter om den verksamhet de ansvarar för. Det brukar framhållas att detta gör det politiska uppdraget som nämndledamot mer stimulerande och meningsfullt. Nämndorganisationen innebär även att det finns en maktindelning inom den politiska organisationen. Även om kommunstyrelsen har vissa övergripande uppgifter och ska ha uppsikt över övriga nämnder är den inte överordnad dessa och kan inte lägga sig i en facknämnds verksamhet. Det brukar å andra sidan framhållas att nämndorganisationen riskerar att leda till att ledamöterna prioriterar den egna verksamheten och att de förtroendevalda agerar utifrån nämndens intressen snarare än sin partitillhörighet. Det kan därmed bli svårare att ta ett samlat helhetsansvar för kommunen eller regionen. Detta har varit ett viktigt motiv för att ett antal kommuner utformat en politisk organisation där facknämnderna ersatts av utskott till styrelsen.

Generellt sett har den fria nämndorganisationen bidragit till färre nämnder med bredare ansvarsområden. Särskilt under 1990-talet skedde en kraftig minskning

⁴ 2 kap 2 § Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i freds-tid och höjd beredskap.

av antalet nämnder. Mellan 1989 och 1999 minskade antalet nämnder i kommunerna med 25 procent. Minskningen har därefter fortsatt men i en betydligt lugnare takt och var mellan 1999 och 2019 6 procent. I regionerna har till och med antalet nämnder ökat med 10 procent mellan 2003 och 2019.

Kommunernas politiska organisation

Politisk organisation med facknämnder

Det är tydligt att flertalet kommuner valt att ha en i huvudsak traditionell politisk organisation där facknämnder ansvarar för olika verksamhetsområden. Det gäller 235 eller 81 procent av Sveriges 290 kommuner. Däremot varierar antalet och därmed vilka nämnder man väljer att inrätta. Antalet speglar i hög grad kommunens invånarantal. Samtidigt finns ett grundläggande mönster för den politiska organisationen som återfinns i flertalet kommuner med facknämnder. Variationen är således mindre än man skulle kunna vänta sig även om det finns många olika nämndbeteckningar och även vissa skillnader på detaljnivå när det gäller ansvarsbredd och inriktning.

Antalet nämnder⁵

Varje kommun ska ha en kommunstyrelse. Vidare ska det i varje kommun finnas valnämnd, överförmyndare, revisorer och krisledningsnämnd. När vi i det följande redovisar antalet och typen av nämnder är inte dessa obligatoriska politiska organ inräknade. Vi räknar inte heller med kommunaldelsnämnder eller de gemensamma nämnder där flera kommuner samverkar, vare sig för värd-kommunen eller de övriga kommuner som ingår.

Av de 12 kommuner som har minst 10 nämnder har samtliga utom en fler än 100 000 invånare. Göteborg har 23 nämnder varav fyra geografiska socialnämnder. Stockholm har 13 nämnder förutom deras 13 stadsdelsnämnder och Örebro har 17 nämnder. 7 kommuner har 9 nämnder, 13 har 8 nämnder, 18 har 7 nämnder, 29 har 6 nämnder, 38 har 5 nämnder, 62 har 4 nämnder, 45 har 3 nämnder och 11 har 2 nämnder. Kommuner med få nämnder är antingen befolkningsmässigt små eller styr en betydande del av sin verksamhet i samverkan med andra kommuner genom gemensamma nämnder och/eller kommunalförbund.

⁵ Uppgifterna om antalet nämnder och om deras uppgifter och funktion har hämtats från kommunernas hemsidor under februari-mars 2021. I vissa fall har uppgifterna inte varit fullständiga och det har funnits utrymme för tolkningar. Exempelvis är det inte självklart att beställar-utförarinslag i den politiska organisationen redovisas. Dessutom har kommunerna olika praxis när det gäller att redovisa vilka gemensamma nämnder och kommunalförbund som de ingår i. Mot den bakgrunden bör de uppgifter som redovisas inte självklart betraktas som exakta.

Nämndernas ansvarsområden

Samtliga 235 kommuner med facknämnder har minst en nämnd med ansvar för utbildningsområdet, en för vård- och omsorgsfrågor och en för samhällsbyggnadsfrågor. Därutöver har drygt 60 procent av ”facknämndskommunerna” minst en nämnd med ansvar för kultur- och/eller fritidsfrågor och en drygt tredjedel en teknisk nämnd.

Beteckningarna för den eller de nämnder som ansvarar för utbildningsfrågor varierar – barn- och utbildningsnämnd, barn- och ungdomsnämnd, bildningsnämnd, lärandenämnd, kompetensnämnd mm. Det är relativt vanligt att en nämnd ansvarar för förskola och grundskola och en annan för gymnasie- och vuxenutbildning. Det förekommer också att gymnasieutbildningen styrs i samverkan genom en gemensam nämnd eller ett kommunalförbund. En del större kommuner har ytterligare delat upp ansvaret för utbildningsområdet genom en förskolenämnd. Utbildningsnämnden har ibland även ansvaret för kultur- och fritidsfrågor och i några kommuner för individ- och familjeomsorg.

Inom det sociala området är socialnämnd och vård- och omsorgsnämnd de vanligaste beteckningarna. Även här är det vanligt med en uppdelning i individ- och familjeomsorg respektive vård- och omsorg för äldre och funktionshindrade (äldrenämnd). En del kommuner har bildat en gemensam nämnd kring familjerättsfrågor och familjebehandling. I flera län har regionen och kommunerna bildat en gemensam nämnd för att hantera hjälpmedelsfrågor.

Inom samhällsbyggnadsområdet finns olika lösningar. Det stora flertalet kommuner har en samhällsbyggnadsnämnd och/eller en miljö- och byggnadsnämnd. Gränssnitten ser något olika ut. Det förekommer också att kommunstyrelsen utgör byggnadsnämnd och även att man inrättat ett särskilt utskott för denna typ av frågor. Det är relativt vanligt att framför allt mindre kommuner samverkar inom bygg- och miljöområdet.

Det är uppenbart att kultur- och fritidsfrågorna tillmäts politisk betydelse i kommunerna. I mer än hälften av alla kommuner finns en särskild kultur- och fritidsnämnd eller både en kulturnämnd och en fritidsnämnd. Ibland tilldelas denna även ansvar för teknik, tillväxt, turism eller folkhälsa. Ibland sköts istället kulturfrågor tillsammans med skolfrågorna i en utbildningsnämnd och några kommuner har valt att inrätta ett särskilt utskott under kommunstyrelsen för kultur- och/eller fritidsfrågor.

Många kommuner samlar ansvaret för kommunaltekniska frågor i en teknisk nämnd. Ibland hanteras vissa kommunaltekniska frågor genom ett kommunalt bolag eller i samverkan med andra kommuner genom ett kommunalförbund, en gemensam nämnd eller ett gemensamt bolag –till exempel för VA eller renhållning. Räddningstjänst är ytterligare ett område där närmare två tredjedelar av kommunerna samverkar - genom ett kommunalförbund eller en gemensam nämnd.

I övriga kommuner har man ibland inrättat en särskild räddningsnämnd men det förekommer även att kommunstyrelsen har ansvaret för dessa frågor. Det är för övrigt vanligt att kommunstyrelsen ansvarar för en rad frågor som kanske tidigare sköttes av en särskild facknämnd – det gäller dock framför allt samhällsbyggnads- och kommunaltekniska frågor och mer sällan välfärdsfrågor.

Kommundelsnämnder

Under 1980- och 1990-talet var det relativt vanligt med kommundelsnämnder. Så småningom kom denna typ av geografiska nämnder att avvecklas och under de senaste mandatperioderna har de främst förekommit i de tre storstäderna. Sedan Malmö och Göteborg avskaffat sina stadsdelsnämnder är nu Stockholm den enda kommun som har en organisation där stadsdelsnämnderna täcker in hela kommunen. Därutöver förekommer kommundelsnämnder i enstaka delar av en kommun. Södertälje har kommundelsnämnder för fyra områden utanför centralorten medan Eskilstuna, Kalmar, Västerås och Hudiksvall har vardera en sådan nämnd. Svågadalarnämnden i Hudiksvall är för övrigt unik eftersom ledamöterna inte företräder de politiska partierna. De utses formellt av fullmäktige men efter ett särskilt nomineringsval bland invånarna i kommundelen.

Utskott under kommunstyrelsen inom ramen för en traditionell nämndorganisation

Det är sedan länge vanligt att såväl kommunstyrelse som nämnder har särskilda utskott. För nämnderna kan det handla om arbetsutskott eller utskott för vissa delar av den verksamhet man ansvarar för. Även styrelsen har ofta arbetsutskott och relativt ofta ett personalutskott (förhandlingsdelegation, arbetsgivarutskott) men det förekommer också ekonomiutskott eller planeringsutskott. Därutöver har ett antal kommuner skapat utskott under styrelsen för att ersätta en nämnd som ansvarig för en verksamhet. I vissa fall har även utskott bildats för att ta

över ansvaret från en nämnd som därmed avvecklats. Sådana verksamhetsutskott till styrelsen inom ramen för en traditionell nämndorganisation förekommer i 40 kommuner.

Det är fullt möjligt att se detta som en särskild typ av politisk organisation som avviker från såväl en traditionell nämndorganisation som en alternativ organisation utan facknämnder. I grunden handlar det om att kommunstyrelsen tar ett direkt ansvar för vissa verksamhetsområden som annars skulle hanteras av en nämnd. Det kan men behöver inte ske genom att man bildar ett utskott till styrelsen. Det förekommer också att kommunstyrelsen övertar ansvaret för olika verksamheter utan att detta synliggörs i en organisationstablå. I vissa fall kan det handla om att en verksamhet inte är tillräckligt omfattande eller politiskt intressant för att det ska finnas skäl för att inrätta vare sig en särskild nämnd eller ett utskott. I andra fall kan det handla om att man valt att organisera verksamheten i större sektorer för att bättre spegla ”helheten” än tidigare. I ytterligare andra fall är orsaken att verksamheten sköts av en annan kommun inom ramen för avtalssamverkan men att man ändå ser behovet av att kunna följa utvecklingen från ett övergripande kommunperspektiv.

Inrättandet av enskilda verksamhetsutskott under styrelsen – liksom att styrelsen även i övrigt tar över ansvaret för uppgifter som tidigare sköts av en nämnd – kan beskrivas som att mer makt koncentreras till styrelsen. Den kan också beskrivas som ett rationellt sätt att hantera den komplexitet som ryms i kommunens uppdrag eller att i en liten kommun undviker att inrätta nämnder för frågor av begränsad omfattning eller svag politisk ”laddning”. Under alla omständigheter ser vi att ett antal kommuner anpassar och modifierar den traditionella nämndorganisationen så att den fungerar utifrån deras egna förutsättningar. Här kan man möjligen beklaga att den traditionella nämndorganisationen inte fått samma uppmärksamhet inom forskningen som den ”nämndlösa” organisationen.

Alternativ politisk organisation med utskott till styrelsen

Redan i slutet av 1990-talet valde enskilda kommuner att skapa en alternativ politisk organisation där man avskaffade alla icke-obligatoriska nämnder för att istället inrätta dels utskott under kommunstyrelsen, dels fullmäktigeberedningar. Avsikten var att skapa en tydligare ekonomisk styrning och att markera behovet av ett helhetsansvar för samtliga kommunens verksamheter. Genom fullmäktigeberedningarna skulle fullmäktiges arbete vitaliseras och medborgardialogen utvecklas. Pionjärkommunerna fick efterföljare och idag har 55 kommuner en

”nämndlös” utskottsorganisation. Mindre än hälften av dessa har en fullmäktigeberedning och endast en femtedel har flera beredningar. Samtidigt har även kommuner med nämndorganisation inrättat fullmäktigeberedningar. Intresset för att gå över till denna typ av organisation förefaller lägre nu än för 10–15 år sedan. Samtidigt är det endast en handfull kommuner av de som prövat detta alternativ som valt att återgå till en traditionell nämndorganisation.

Det är alltså knappt en femtedel (19 procent) av kommunerna som tagit bort (i stort sett) samtliga facknämnder och ersatt dessa med utskott under styrelsen. Man behåller förstås de obligatoriska organen valnämnd, krisledningsnämnd, överförmyndare och revisorer. Man väljer dessutom ofta att inrätta en eller flera nämnder för att hantera myndighetsfrågor – särskilt inom bygg- och miljöområdet och socialtjänst. Ibland har man inrättat en särskild jävsnämnd för att säkerställa en rättssäker hantering till exempel vid tillsyn av kommunens egna verksamheter. Det förekommer också att man behåller miljö- och byggnämnden som då i huvudsak ansvarar för tillsyn och tillståndsgivning.

Antalet utskott varierar. Två kommuner saknar helt utskott, 8 kommuner har 2 utskott, 17 kommuner 3 utskott, 22 kommuner 4 utskott, 5 kommuner 5 utskott och en kommun 6 utskott. Flertalet kommuner (50) har ett arbetsutskott, ett allmänt utskott eller ett ledningsutskott. 42 kommuner har ett socialutskott eller ett vård- och omsorgsutskott. 40 kommuner har ett utskott för barn- och utbildningsfrågor (bildning, lärande, barn- och ungdom etcetera). 10 kommuner har ett utskott som är gemensamt för hela välfärdsområdet. I 24 kommuner finns utskott för samhällsbyggnad/samhällsutveckling. Därutöver finns utskott för till exempel tekniska frågor (3) och tillväxt och näringslivsfrågor.

Det ska också sägas att många av utskottskommunerna bedriver verksamheter i samverkan med andra kommuner inom ramen för en gemensam nämnd eller ett kommunalförbund och att detta kan omfatta en relativt ansenlig del av verksamheten – dock inte andra välfärdstjänster än gymnasieutbildning och delar av vård- och omsorgsområdet (familjerätt, behandlingshem, kost, hjälpmedel).

En stor andel bland de kommuner som har en nämndlös utskottsorganisation är relativt små. 48 (87 procent) har mindre än 20 000 invånare och av dessa har 33

mindre än 10 000 invånare och 11 mindre än 5000 invånare⁶. Endast 2 kommuner har mer än 40 000 invånare. Den nämndlösa organisationen är mer vanlig i vissa län, som Västra Götaland 11 kommuner, Värmland 8 kommuner, Västerbotten 6 kommuner samt Dalarna 5 kommuner.

Fullmäktigeberedningar

När enskilda kommuner först började utveckla en politisk organisation där utskott under styrelsen ersatte facknämnderna inrättade man samtidigt särskilda beredningar under fullmäktige. Avsikten var att vitalisera den politiska debatten och göra upp med bilden av fullmäktige som ett transportkompani. Beredningarna skulle inte ersätta styrelsens uppgift att bereda ärenden inför behandlingen i fullmäktige. Det var således inte fråga om att lansera en kommunal motsvarighet till riksdagsutskotten. Det handlade inte heller om att ersätta nämnderna med dessa nya beredningar. Tanken var istället att beredningarna skulle anlägga ett mer långsiktigt, visionärt och strategiskt perspektiv på olika frågor. Parallellt med omvärldsbevakning och programarbete skulle de också utveckla dialogen med kommunernas medborgare.

I slutet av 1990-talet och under 00-talet bildade ett stort antal kommuner politiska arbetsgrupper med uppgift att utveckla den lokala demokratin. Flera av dessa arbetsgrupper permanentades så småningom som fullmäktigeberedningar – såväl i kommuner med som utan nämnder. Dessa beredningar ska inte förväxlas med fullmäktiges valberedningar och arvodesberedningar som finns i en majoritet av kommunerna och som har mer avgränsade uppgifter.

Idag återfinns fullmäktigeberedningar i 35 kommuner varav 16 i kommuner med utskottsorganisation. Därutöver har 12 kommuner angivit att de vid behov kan inrätta tillfälliga fullmäktigeberedningar.

Det i särklass vanligaste ämnesområdet för en beredning är demokrati. Flera beredningar anknyter direkt till kommunala verksamheter som utbildning, vård och omsorg, samhällsbyggnad och kultur och fritid. Ibland har man mer sektorsövergripande teman som välfärd, samhällsutveckling, tillväxt, klimat, trygghet, folkhälsa, social hållbarhet samt landsbygdsutveckling.

⁶ Den 1 november 2020 har 167 kommuner mindre än 20 000 invånare, 72 kommuner mindre än 10 000 invånare och 16 mindre än 5 000 invånare. Det betyder att den traditionella nämndorganisationen dominerar även bland mindre kommuner. Men bland de allra minsta kommunerna (<5000 invånare) har nästan 70 procent valt en alternativ politisk organisation.

Kommunal samverkan

I stort sett alla kommuner utövar den politiska styrningen av vissa verksamheter i samverkan med andra kommuner, genom kommunalförbund respektive gemensamma nämnder. För en del mindre kommuner bedrivs en relativt stor del av verksamheten i samverkan och som mest svarar den för närmare 20 procent av kommunens utgifter. För vissa verksamheter är det särskilt vanligt med samverkanslösningar:

- Räddningstjänst bedrivs genom 38 kommunalförbund där 161 kommuner ingår och 9 gemensamma nämnder med sammanlagt 24 kommuner. Dessutom samverkar åtskilliga av de 105 kommuner som har en egen räddningstjänst med andra kommuner genom avtal.
- Överförmyndarverksamheten styrs i 160 kommuner genom 42 gemensamma nämnder.
- Det är även vanligt med samverkan när det gäller miljö- och bygg, kommunalteknik och samhällsbyggnadsfrågor som i 51 kommuner styrs genom 19 gemensamma nämnder och i drygt 90 kommuner genom kommunalförbund.
- Ett annat vanligt samverkansområde rör hjälpmedel där det framför allt förekommer att regionen och länets kommuner bildar en gemensam nämnd (7 nämnder med 78 kommuner och sex regioner) men i ett fall också ett kommunalförbund.
- Andra frekventa samverkansområden är gymnasie- och vuxenutbildning, VA, familjerätt, behandlingshem och kost- och måltidsverksamhet.
- Det är mycket vanligt med gemensamma nämnder för funktioner som löner, personal- och ekonomiadministration, växel, IT-stöd, arkiv, media mm. Det handlar till stor del om funktioner där man inte självklart skulle inrätta en särskild nämnd om de skulle hanteras av en enskild kommun.

Allmänna iakttagelser

För ca 10–15 år sedan fanns en föreställning om att utskottsorganisationen skulle kunna komma att ersätta den traditionella nämndorganisationen. Så blev inte fallet och några år senare förutspåddes istället att kommuner med en alternativ organisation skulle återinföra facknämnderna. Inte heller detta har infriats annat än i enstaka fall. Det förefaller som att utskottsorganisationen har ”satt sig” i kommuner med en sådan politisk organisation. Samtidigt verkar majoriteten kommuner ha anpassat nämndernas antal och ansvarsområden efter sina

egna förutsättningar. Det har i vissa fall skett genom att man breddat styrelsens mer övergripande ansvar och stärkt dess strategiska roll - ibland men långt ifrån alltid genom särskilda styrelseutskott. Man ser dock inte någon dramatisk förändring av den politiska organisationen. Den traditionella nämndorganisationen dominerar samtidigt som en femtedel av kommunerna behåller en alternativ utskottsorganisation. Däremot verkar inte systemet med fullmäktigeberedningar ha fått något bredare gensvar. Det kan även noteras att kommun-/stadsdelsnämnder nu enbart finns kvar i Stockholm samt i enstaka kommundelar i ytterligare fem kommuner.

En viktig och betydelsefull utveckling gäller den ökade omfattningen av kommunernas samverkan och dess politiska överbyggnad. I många fall speglar den behovet av att hantera vissa verksamheter gemensamt. Ett intryck är samtidigt att man valt att inrätta gemensamma nämnder för administrativa funktioner med låg politisk laddning. Handlar det om att det finns ett större behov av politisk styrning innan samverkan är etablerad? Eller är orsaken att konkurrenslagstiftningen fortfarande begränsar möjligheterna till enklare samverkansformer genom avtal? Under alla omständigheter kommer frågan om en ändamålsenlig politisk styrning vid samverkan att med säkerhet behöva ägnas stor uppmärksamhet framöver.

Regionernas politiska organisation

Regionernas politiska organisation utformas utifrån samma bestämmelser i kommunallagen som för kommunerna. Det betyder att det i varje region ska finnas ett regionfullmäktige och en regionstyrelse. Det ska också finnas förtroendevalda revisorer samt en krisledningsnämnd och en (eller flera) patientnämnd(er). I övrigt är regionerna fria att bilda de nämnder, utskott och beredningar som man finner ändamålsenligt.

Samtliga regioner har minst en icke-obligatorisk nämnd vid sidan av regionstyrelsen. Antalet varierar från 1 till 23. Antalet speglar regionens storlek, förekomsten av särskilda drifts- eller utförarnämnder inom i första hand hälso- och sjukvårdsområdet samt i vilken utsträckning som ansvaret för politikområden har tilldelats regionstyrelsen i stället för en nämnd. Den politiska organisationen i fyra regioner, Kalmar, Halland, Västmanland och Norrbotten, skulle kunna jämföras med den ”nämndlösa” organisationen i kommunerna genom att styrelsen har en särskilt framträdande roll i dessa regioner. Den ansvarar för hela hälso- och sjukvårdsområdet och i Halland och Västmanland även för regional utveckling. I dessa regioner har man istället inrättat utskott till styrelsen för dessa områden.

Hälso- och sjukvård utgör regionernas i särklass största ansvarsområde. Flertalet regioner (16) har en hälso- och sjukvårdsnämnd medan det istället är regionstyrelsen som ansvarar för hälso- och sjukvården i övriga fem regioner. I två av dessa finns ett särskilt hälso- och sjukvårdsutskott under regionstyrelsen. I nio regioner är ansvaret för vårdområdet uppdelat på flera nämnder. Det kan handla om att en nämnd ansvarar för sjukhusvård och en för primärvård och övrig vård. Några regioner har en särskild tandvårdsnämnd. Fyra regioner har särskilda sjukhusstyrelser med lite olika profil. Det kan beskrivas som en mer eller mindre uttalad politisk beställar-utförarorganisation där en (eller flera) nämnd(er) beställer vård medan en (eller flera) nämnd(er) ansvarar för driften.

Från och med 2019 har samtliga regioner ansvar för regional utveckling. Flertalet regioner (16) har en regional utvecklingsnämnd (beteckningarna varierar något). I övriga fem regioner ansvarar regionstyrelsen för dessa frågor och har

inrättat ett särskilt utskott med uppgifter som rör regional utveckling. I 14 regioner finns därutöver en nämnd som ansvarar för kollektivtrafik och infrastrukturfrågor – ibland inom ramen för ett bredare uppdrag för hållbarhetsfrågor eller regional planering. 13 regioner har en särskild kulturnämnd som i några fall även ansvarar för utbildningsfrågor.

I sex regioner har särskilda fullmäktigeberedningar bildats med inriktning mot demokrati och medborgardialog. Det gäller Kalmar, Värmland, Västmanland, Gävleborg, Västerbotten och Norrbotten. I Västerbotten har beredningarna olika geografiska ansvarsområden. I Uppsala finns en demokrati-, jämställdhets- och integrationsberedning, men under regionstyrelsen.

Samtliga regioner ingår i olika typer av samverkan med andra regioner respektive med kommuner i det egna länet⁷. Av central betydelse är samverkansnämnderna för var och en av de sex sjukvårdsregionerna och som regleras särskilt i lag och förordning. I några sjukvårdsregioner har denna samverkan breddats och fördjupats, till exempel genom Norrlandsregionernas kommunalförbund. Alla regioner samverkar kring ambulansflyg. Ett annat exempel på samverkan gäller avancerad strålbehandling där regioner med universitetssjukhus bildat en gemensam nämnd. Förutom att regioner samverkar med varandra förekommer även samverkan mellan en region och länets kommuner. Ett vanligt samverkansområde rör hjälpmedel där det framför allt förekommer att regionen och länets kommuner bildar en gemensam nämnd och i ett fall också ett kommunalförbund. Det förekommer även att regionen samverkar med en enskild kommun. Ett omtalat exempel är Kommunalförbundet Sjukvård och omsorg i Norrtälje där regionen och kommunen genom det gemensamt ägda bolaget TioHundra AB tar ett gemensamt ansvar för hälso- och sjukvård och omsorg. Andra exempel är där en region har en gemensam kostnämnd tillsammans med kommuner där sjukhus är belägna. Alla regioner har utvecklat organiserade former för strategisk samverkan med länets kommuner såväl när det gäller hälso- och sjukvård som regional utveckling.

⁷ SOU 2018:10, s. 213–240 ger en översiktlig beskrivning av regionernas samverkansmönster.

Forskning och utvärderingar av kommunernas politiska organisation

Sammanställningen ovan har ambitionen att beskriva utan att värdera. För den som vill ta del av diskussioner om och erfarenheter av olika typer av nämndorganisation finns dock åtskilliga rapporter att tillgå.

- Kommunallagskommittén gjorde i ett delbetänkande⁸ en utvärdering av den fria kommunorganisationen. Där finns en kortfattad redogörelse för hur försöksverksamheten med fri kommunorganisation i samband med frikommunförsöket permanentades i och med 1991 års kommunallag. Där redovisas också diskussionen om och erfarenheterna av den fria kommunorganisationen och sammanfattas några av de analyser och slutsatser som gjorts. Huvudsyftet med utvärderingen var att analysera behovet av förändrad reglering inför införandet av ny kommunallag.
- Inom kommunforskningen har intresset varit särskilt stort för den politiska organisation där facknämnder ersätts med styrelseutskott och fullmäktigeberedningar och en rad fallstudier har genomförts från slutet av 1990-talet och framöver. På uppdrag av SKL tog David Karlsson, Olof Rommel och Johan Svensson vid Förvaltningshögskolan i Göteborg 2009 fram en rapport⁹ som principiellt diskuterar kommunernas politiska organisation och som särskilt studerar erfarenheterna från 14 kommuner med alternativ organisation.
- I en rapport¹⁰ från 2014 analyserar Sven Siverbo de demokratiska och ekonomiska effekterna av en nämndlös organisation. I studien jämförs 40 ”utskottskommuner” med 40 jämförbara kommuner med traditionell nämndsorganisation. Rapportens slutsats är att studien inte kan bekräfta att organisationsformen ger eftersökta ekonomiska och demokratiska effekter.

⁸ SOU 2013:53, s. 263–312

⁹ Karlsson, D., Rommel, O. & Svensson, J. (2009) Alternativa politiska organisationer. Om kommuner som avskaffar sina facknämnder och inrättar fullmäktigeberedningar och styrelseutskott. SKL

¹⁰ Siverbo, S. *Demokrati och ekonomi i kommuner med nämndlös politisk organisation* (2014). Kommunforskning i Västsverige: KFi-rapport 129.

- Flertalet kommuner genomför mer eller mindre regelbundet en översyn av sin politiska organisation och låter utvärdera de förändringar man genomfört. Det gäller i synnerhet kommuner som genomfört mer radikala förändringar. Ibland tar man hjälp av forskare och ibland av konsulter. Ibland initieras även utvärderingar av kommunens revisorer. Ett ambitiöst exempel har genomförts av Halmstads högskola inom ramen för följeforskning om demokratiutveckling i Ängelholms kommun¹¹. Ett annat exempel på en forskningsbaserad utvärdering av den politiska organisationen i en av Sveriges minsta kommuner, Arjeplog har gjorts av Luleå tekniska universitet i samarbete med Norrbottens kommuner¹².
- Forskningen om *regionernas* politiska organisation förefaller betydligt mer knapphändig. Ett intressant exempel är dock den utvärdering som en forskargrupp vid högskolan i Borås med Rolf Solli som forskningsledare gjort av Västra Götalandsregionens politiska organisation och som redovisas i sammanlagt 13 rapporter¹³.

Det ska slutligen upprepas att de rapporter som nämns ovan inte har ambitionen att ge någon samlad bild av vare sig forskning eller utvärderingar av kommunernas politiska organisation.

¹¹ Johansson, J. 2016. *Forskningsöversikt – demokratiutveckling i kommunerna*. Högskolan i Halmstad. Karlsson, J., Holmquist, M., Johansson, J. & Severinsson, R., 2018 *Ängelholms kommuns nya organisation. Följeforskningens slutrapport*. Högskolan i Halmstad.

¹² Berglund, L, Jakobsson, En utvärdering av den förändrade politiska organisationen i Arjeplogs kommun. (2018), Luleå, FoUI Rapport 83:2018.

¹³ Solli, R. m.fl. [Utvärdering av Västra Götalandsregionens politiska organisation \(2017\)](https://www.vgregion.se/politik/politisk-organisation/utvardering-av-den-politiska-organisationen/). Högskolan i Borås <https://www.vgregion.se/politik/politisk-organisation/utvardering-av-den-politiska-organisationen/>

Politisk organisation i kommuner och regioner

Under årens lopp har SKR löpande fått frågor från medlemmar om olika typer av politisk organisation och erfarenheter från kommuner som valt olika lösningar utan att ha en samlad bild av detta. SKR har i denna kartläggning undersökt vilka olika typer av politisk organisation som förekommer bland landets kommuner och regioner. Enligt rapporten har 235 svenska kommuner valt en traditionell nämndorganisation med facknämnder medan övriga 55 har valt en annan organisation där facknämnderna ersatts av styrelseutskott. Olika kommuner har valt olika varianter på samma tema, en så kallad alternativ politisk organisation.

Upplysningar om innehållet

Björn Kullander, bjorn.kullander@skr.se

Martin Lidhamn, martin.lidhamn@skr.se

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2021

ISBN: 978-91-7585-930-9

Text: Bo Per Larsson

Produktion: SKR